

De Gele Hoornpapaver

G. van Ommering

Verschillende kustplanten die in Zuid-Europese landen hun optimum bereiken kunnen we ook aantreffen in de duinen rondom de Noordzee. Met hun relatief warme klimaat en door de aanwezigheid van kalk en open plekken heersen er in die duinen omstandigheden die vergelijkbaar zijn met de omstandigheden in zuidelijker landen. Soorten als Blauwe Zeedistel, Zeewolfsmelk, Zeewinde en Zeekool hebben hiervan geprofiteerd. Nu de zomer ons zo lelijk in de kou heeft laten staan is het aangenaam eens stil te staan bij nog zo'n plant die ons niet alleen herinnert aan zonniger streken maar die daarnaast een opvallend uiterlijk heeft en plotseling op de meest onverwachte plaatsen kan opduiken: de Gele Hoornpapaver.

De Gele Hoornpapaver is een typische kustplant, die voorkomt in het Middellandse Zeegebied en langs de Westeuropese kusten, waar zij noordwaarts tot aan de Engelse kust algemeen is. Elders in het noordelijk deel van het verspreidingsgebied is zij bekend als een efermere (=onbestendige) plant, die nu eens hier en dan weer daar opduikt maar meestal weer spoedig verdwijnt.

Sinds de soort in het begin van de vorige eeuw voor het eerst voor Nederland werd vermeld is zij in 23 uurhokken (hokken van 5 x 5 km) verspreid langs de kust aangetroffen. Gezien de onbestendigheid kan er echter van worden uitgegaan dat zij inmiddels uit veel van deze hokken is verdwenen, zodat de kans om deze soort tegen te komen eigenlijk maar klein is.

Uiterlijk

De wetenschappelijke naam *Glaucium* (van het Griekse glaukos = grijsgroen - de kleur van de bladeren en stengel) *flavum* (van het Latijnse flavus = lichtgeel - de kleur van de bloem) vertelt al iets over het uiterlijk. De grote, alleenstaande bloemen maken duidelijk dat we hier te maken hebben met een lid van de Papaverfamilie, waartoe bijvoorbeeld ook de Klapproos behoort. Net als een ander lid van deze familie, de Stinkende Gouwe, bevat de Gele Hoornpapaver oranjegeel melksap, dat in volgroeide exemplaren echter nog maar heel schaars aanwezig is. Opvallend is daarnaast, dat de vrucht een (kromme) hauw is (het vruchttype van de Kruisbloemenfamilie!), die wel enkele decimeters lang kan worden.

Standplaats

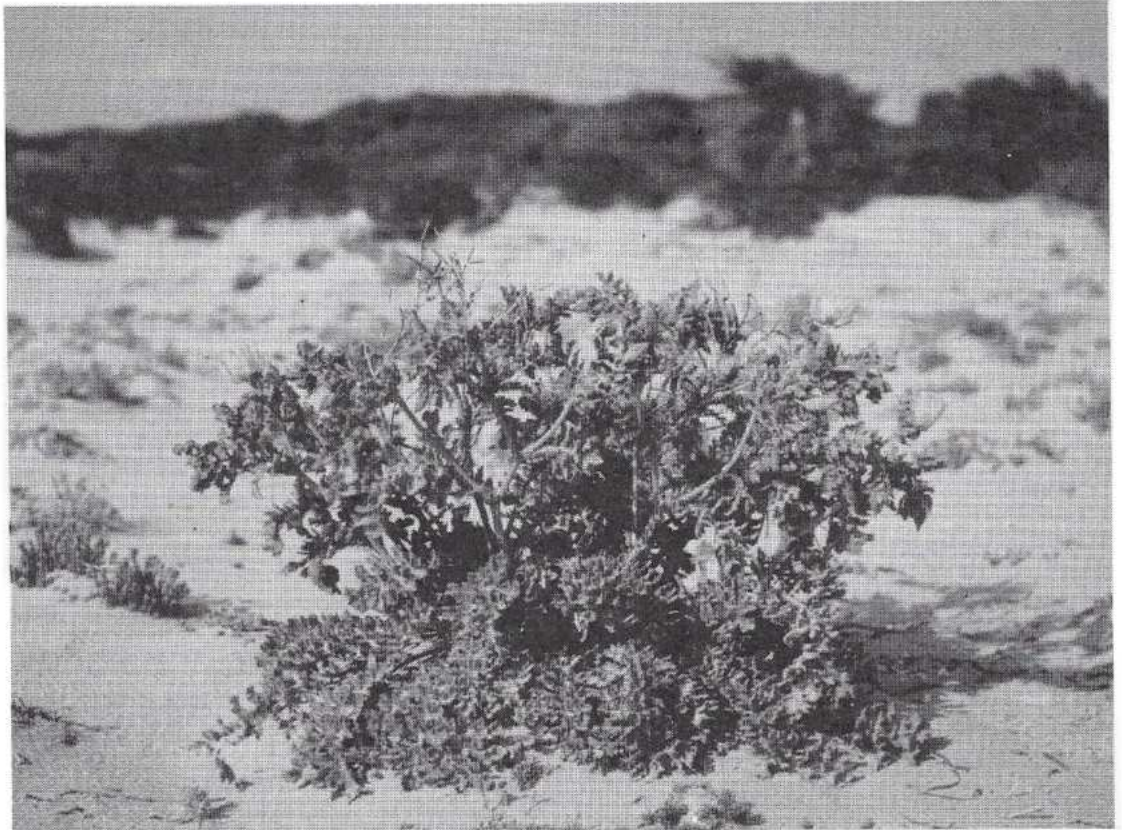
De Gele Hoornpapaver is een veeleisende soort. De standplaatsen moeten zonnig, zeer open, zandig of stenig, kalkhoudend en zeer voedselrijk zijn. Deze bijzondere combinatie van eisen vinden we in Nederland alleen op vloedmerken aan het strand en op plaatsen in de duinen waar de grond is omgewoeld (bijvoorbeeld door betreding of vergraving) en verrijkt met voedingsstoffen (bijvoorbeeld door uitwerpselen of door het deponeren van houtsnippers of hooi).

Als de grond in beweging blijft en er tevens een flinke hoeveelheid voedingsstoffen beschikbaar blijft, kan de soort het op een plek enige tijd uithouden, maar dit is bijna nooit het geval. Meestal bevat de groeiplaats al gauw te weinig voedingsstoffen of wordt het aantal mededingers te groot, zodat de soort weer spoedig het veld moet ruimen.

Deel van de plant met knop, bloem en vrucht (tekening: F. Siemensma).

Gele Hoornpapaver op het strand van Es French, Mallorca (naar dia).

1-, 2- of meerjarig

Gewoonlijk is de Gele Hoornpapaver een 2-jarige zomerbloeiër. In het eerste jaar (het groei-jaar) ontkiemen de zaden, waaruit zich rozetten met grote penwortels ontwikkelen. Deze rozetten met in het hart de dikke winterknoppen overwinteren, met meer of minder sukses. In het tweede jaar (het bloei-jaar) schieten de bloeistengels omhoog en produceren de planten weken achtereen bloemen, vruchten en zaden. Daarna sterven de planten af. Het is dus een plant die maar een keer in zijn leven bloeit en vruchten vormt.

Deze 2-jarigheid is waarschijnlijk de reden dat er sterk fluktuerende aantallen planten werden geteld in een populatie in het Noordhollands Duinreservaat, die zich al enkele jaren op dezelfde plekken weet te handhaven. Sinds 1977 werden hier jaarlijks achtereenvolgens 60, 7, 50, 30, 10, 34 en 12 planten geteld, waarna er in het volgende jaar nog maar 1 plant kon worden ontdekt. Deze getallen laten duidelijk 2-jaarlijkse ups en downs zien. Kennelijk is de levensduur van eenmaal op de grond terecht gekomen zaden maar kort. Uit de getallen kunnen we bovendien afleiden dat de populatie langzamerhand aan het verdwijnen is.

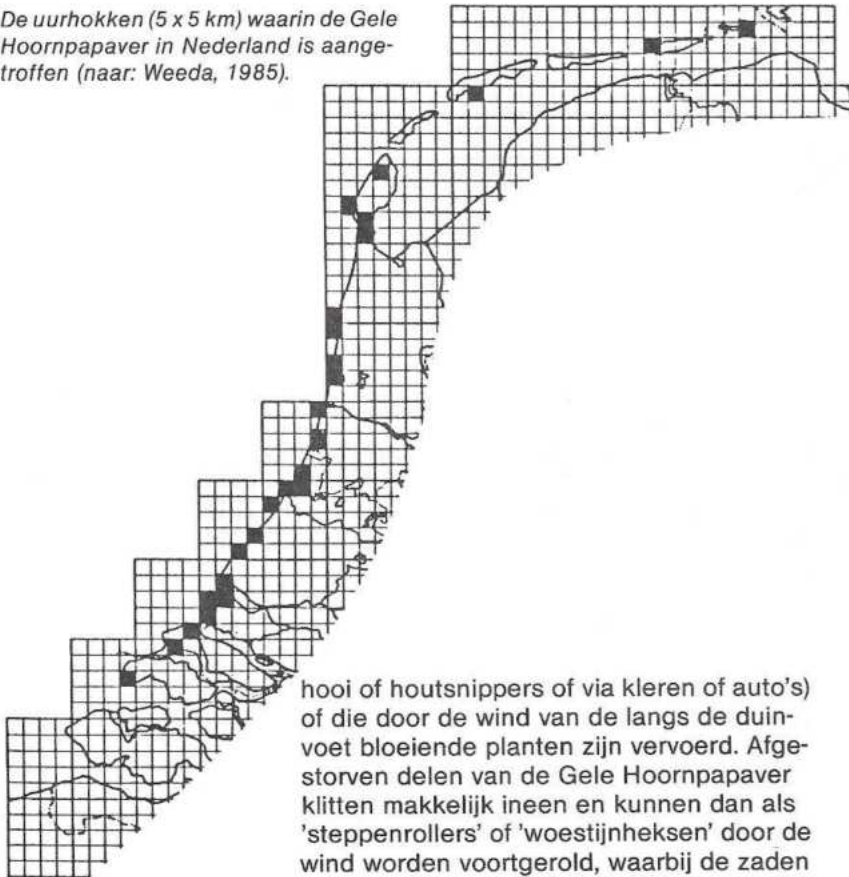
Maar op deze regel van 2-jarigheid komen uitzonderingen voor. Als de omstandigheden erg gunstig zijn, wordt de hele cyclus van kieming tot zaadvorming soms in één

jaar volbracht. Het omgekeerde komt ook wel eens voor: soms doet de plant er langer dan twee jaar over om tot zaadvorming te komen. Dit kan bijvoorbeeld gebeuren, als de bloeistengel beschadigd wordt en daardoor niet kan uitgroeien. Dan kan de plant het volgend jaar een bloeistengel produceren, mits de wortel nog genoeg reservevoedsel bevat. Soms is dat laatste ook na een ongestoorde bloei nog het geval en kunnen uit de rozet van de uitgebloeide plant weer nieuwe bladeren en, in het volgende jaar, nieuwe bloeistengels ontspruiten: een overgang naar een overblijvende plant.

Verspreiding van de zaden

Uit de ligging van de groeiplaatsen, op het strand en dieper in het duin op plekken waar door mensen is 'gerommeld', is af te leiden dat de belangrijkste transportmechanismen van de zaden (zee-)water, wind en de mens zijn. De planten die op de vloedmerken aan de duinvoet groeien zijn opgegroeid uit zaden, die hier door de zee zijn gedeponeerd en die waarschijnlijk afkomstig zijn uit zuidwestelijke streken, waar de soort veel talrijker is dan in Nederland. Kennelijk kunnen de zaden een langdurig verblijf in zeewater goed doorstaan. De meer landinwaarts groeiende planten zijn opgeslagen uit zaden die onopzettelijk door de mens zijn getransporteerd (bijvoorbeeld met

De uurhokken (5 x 5 km) waarin de Gele Hoornpapaver in Nederland is aange- troffen (naar: Weeda, 1985).

hooi of houtsnippers of via kleren of auto's) of die door de wind van de langs de duin-voet bloeiende planten zijn vervoerd. Afge- storven delen van de Gele Hoornpapaver klitten makkelijk ineen en kunnen dan als 'steppenrollers' of 'woestijnheksen' door de wind worden voortgerold, waarbij de zaden worden rondgestrooid. Dit verschijnsel is ook bekend van Loogkruid, een plant die op vergelijkbare plekken als de Gele Hoorn- papaver voorkomt.

Kwetsbaar

Net zoals alle niet-overblijvende planten is de Gele Hoornpapaver voor zijn voortbe- staan geheel aangewezen op de zaadpro-

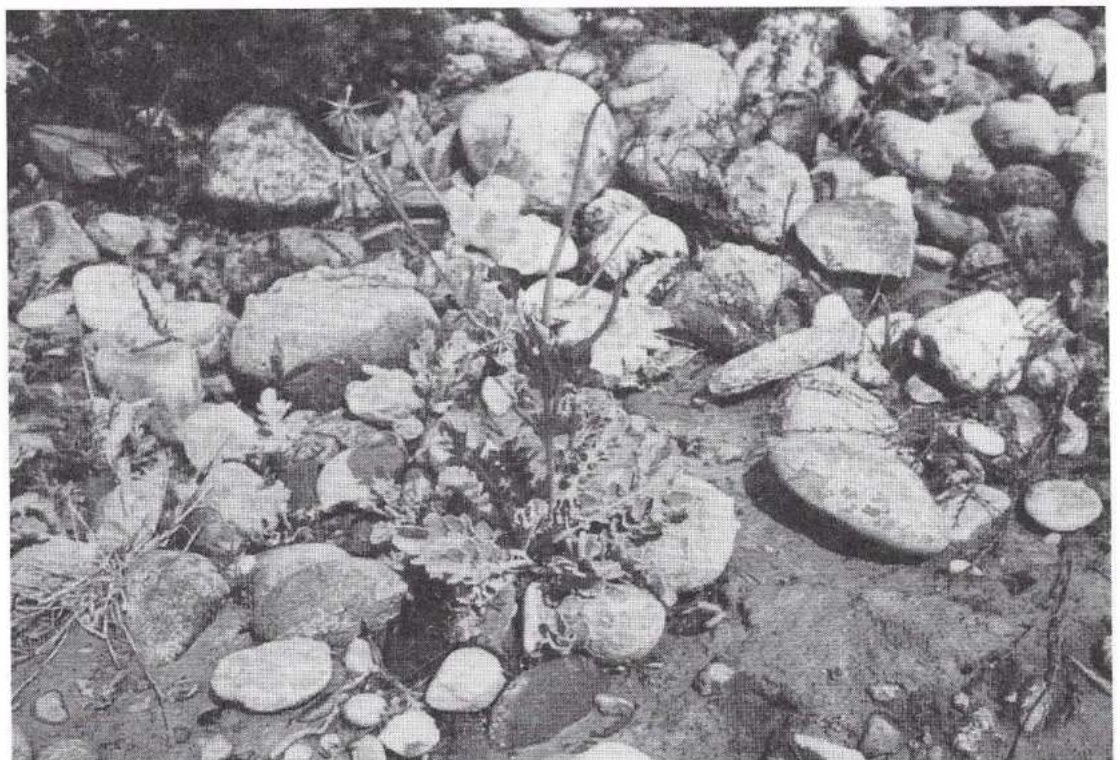
duktie. Daarom is het van belang dat de plan- ten die zich ergens hebben gevestigd, de kans krijgen om vrucht te zetten. Gezien de waarschijnlijk korte levensduur van de zaden is haar vermogen om zich daar te vestigen, waar zich geschikte omstandig- heden voordoen, voornamelijk afhankelijk van de aanvoer van zaden van elders, dus voor een deel van de aanwezigheid van bloeiende planten in de buurt. Hoewel de Gele Hoornpapaver een deel van zijn ver- spreiding te danken heeft aan de mens, dreigt door het feit dat zij vooral voorkomt op plekken waar veel mensen komen, zoals op het strand, op campings en langs paden, altijd het gevaar dat planten worden geplukt of door werkzaamheden verdwijnen. Zo is in het Noordhollandse Duinreservaat gekon- stateerd dat de plant van een aantal groei- plaatsen was verdwenen door werkzaam- heden aan een pad en door wieden bij een kampwinkel.

Het zou jammer zijn als de Gele Hoorn- papaver door dergelijke "slordigheden" grotendeels uit ons duingebied zou ver- dwijnen.

Drs. G. van Ommering is werkzaam bij Adviesburo Duin en Kust.

Bronnen

- QUENÉ-BOTERENBROOD, A.J., 1985. *Glaucium flavum*. In: J. Mennema e.a. Atlas van de Nederlandse flora, deel 2. Utrecht.
- WEEDA, E.J., 1985. Nederlandse oecologische flora, deel 1. I.V.N., Amsterdam.
- IJZENDOORN, A.L.J. VAN, 1987. Gele Hoornpapavers in het Noordhollands Duinreservaat. *Natura* 1987-5: 99-102.

Gele Hoornpapaver in de Crau, Frankrijk (naar dia T. Verstrael).